

פענוח הערות ומראי-מקומות.

צו שיחה ב.

פרשתינו ז, טו. ובשר ובה תודת שלמיו ביום קרבנו וְאָכַל לֹא־יִגִּיעַ מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר:

רש"י ד"ה לא יניח ממנו עד בקר. אכל אוכל הוא כל הלילה, אם כן למה אמרו עד חצות? כדי להרחיק אדם מן העברה (שם):

אליעזר אומר: נאמר כן 'לילה' ונאמר להלן 'לילה', מה להלן עד חצות, אף כן עד חצות.

5 משנה ריש ברכות. מאימתי קורין את שמע בערבין? משעה שהפנהים נכנסים לאכול בתרומתן. עד סוף האשמורה הראשונה. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: עד חצות. רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מבית המשתה, אמרו לו: לא קרינו את שמע, אמר להם: אם לא עלה עמוד השחר טיבין אתם לקרות. ולא זו בלבד אמרו, אלא כל מה שאמרו חכמים "עד חצות", מצנתן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים, מצנתן עד שיעלה עמוד השחר וכל הנאכלים ליום אחד, מצנתן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים "עד חצות" — כדי להרחיק אדם מן העברה:

3 שפתי חכמים סק"ק. עד חצות. ר"ל למה אמרו חכמים שיאכל אותו עד חצות ולא יותר וכו':

4 תורת כהנים כאן. "לא יניח ממנו עד בקר" — אבל אוכל הוא כל הלילה. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות? להרחיק מן העברה. אבל אין מחשבה פוסלת בהן ואין חייבים עליהם משום נותר עד שיעלה עמוד השחר.

מכילתא בא יב, ת. "בלילה הזה". שומע אני, כל הלילה! תלמד לומר "ולא תותירו ממנו עד בקר", אני אקרא (שמות יב, י) "והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו". למה נאמר "עד בקר"? לא בא הכתוב אלא לתן תחום לבקרו של בקר, ואי זה זה? זה עמוד השחר. מכן אמרו: (משנה ברכות א, א; אבות א) "אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר חלבים ואברים, מצנתן עד שיעלה עמוד השחר. כל הנאכלים ליום אחד, מצנתן עד שיעלה עמוד השחר". ומפני מה אמרו "עד חצות"? כדי להרחיק אדם מן העברה, ולעשות סג לתורה, ולקיים דברי אנשי כנסת הגדולה, שהיו אומרים: (אבות א, א) "הו מתונין בדיו, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סג לתורה!" רבי

7 לקוטי תורה דרושים לר"ה נו עמוד ג. והענין כי גזרה זו היתה בזמן בית שני כנודע בגמרא שרוב הגזירות והחומרות והסייגים היו בזמן בית שני דוקא והיינו מחמת שבבית שני לא היתה גאולה שלימה כי היו מלכי עובדי

כוכבים מושלים עליהם כנודע וגם ארז"ל ע"פ וארצה בו ואכבד"ה חסר ה' (בחגי סימן א') שה' דברים חסרו בבית שני בראשון ארון וכפורת ונביאים כו'. והטעם לכל זה כי בית ראשון היה מבחי' ה' עילאה בינה [כמ"ש בזהר שמות (ד"ט ע"ב) וע"ש במק"מ שפי' שגם המל' היתה אז במדרגת הבינה שהיא ה' עילאה ועמ"ש מזה סד"ה ששת ימים תאכל מצות ועיין עוד מזה במק"מ פ' תרומה דקמ"ג ע"א ופ' אמור דצ"ב ע"ב ור"פ קרח וס"פ לך לך דצ"ה ע"ב] חירות משעבוד עו"ג והיא בחי' עלמא דאתכסיא וע"כ היה בו הארון וכפורת שהם ג"כ מבחינה זו כמ"ש בע"ח שער הארת המוחין זו"נ פ"ח וכן הנביאים הם נו"ה דאימא דוקא וכמ"ש בשער היחודים פ"א בשם התיקונים ומבינה נביאים ואינון נו"ה כו' אבל בית שני חסר בחי' ה' עילאה ולא היה בו גילוי הה' דברים שהם מבחי' ה' עילאה מפני שהי' מבחי' ה' תתאה ולכן לא היה בו חירות כו' ולכן גזרו בו חכמים כמה גזרות וסייגים שלא תהיה יניקת החיצונים משא"כ בבית ראשון בבחי' עלמא דאתכסייא אין שם שליטה וממשלה לס"א כלל.

סידור רמד עמוד א. ובזה יובן ג"כ הטעם במה שמצינו שכל התקנות וגזרות שגזרו ותיקנו חכמי ישראל הכל היה בזמן בית שני דוקא, אבל בזמן בית ראשון לא גזרו שום גזרה ותקנה (רק על נט"י שתיקן שלמה כו'), כי כל בחי' גזרות ותקנות דחכמי ישראל למטה שרשם בבחי' מל', שנק' ח"ת, כמ"ש אלה מועדי הוי' אשר תקראו אותם אפ"ל שוגג' ומוטעין כן, ובזמן בית שני היתה ההארה בבחי' מל', שנק' ה"א תתאה כנ"ל, ע"כ היה כח ביד חכמים לגזור גזרות ותקנות הרבה להוסיף על תשב"כ. משא"כ בזמן בית ראשון, שהוא בחי' ה"א עילאה דבינה, שלמעלה מבחי' ח"ת דמל', על כן לא היה כח ביד חכמים לגזור גזרות, כי לא היו צריכים לזה כלל, מאחר שנק' עולם החירות.

אנציקלופדי' תלמודית ערך גזרה. גזרות חכמים מצינו אף לפני כנסת הגדולה, כמו: משה רבנו גזר גזרות, ועשה סייג לדבריו, וכן אמרו שלפיכך נקרא שמו אביגדור לפי שהרבה גודרים עמדו לישראל והוא היה אביהם של כולם, ובית דינו של דוד גזר על יחוד עם הפנויה, על פי המעשה של אמנון ותמר, וכן גזר על הכרשינים [טור תקלג] לעשרם, בשעת הרעב, ושלמה

המלך תיקן ערובין וגזר שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד חברו לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה שלא יבואו להתיר מרשות הרבים לרשות היחיד, וכן תיקן נטילת-ידיים, לעשות סייג לטהרות, וגזר על שניות משום סייג לעריות, ואמרו שבתחילה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים, שתיקן וגזר ועל ידי זה אווזים ישראל במצות, שנתרחקו מן העברה, כדרך שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית יד. ויש מן הראשונים שכתב שעד זמן כנסת הגדולה לא היו עושים סייג לאסור את המותר מחשש שמא יבואו לידי איסור, ומתוך כך היו באים תמיד לגוף העברות, כמו שמצינו להם בנשואי נכריות ובחילול שבת ובכמה דברים, ובגלות בבל התחילו לעשות תקנות וגזרים לקדש עצמם במותר שלא ליגע באיסורי תורה.

(7) *קהלת יב, יא. דְּבָרֵי חֲכָמִים פְּתָרְבוֹנוֹת וְכַמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלְי אֶסְפוֹת נִתְּנוּ מֵרַעָה אֶחָד:

רש"י ד"ה דְּבָרֵי חֲכָמִים. שְׁעָשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה בְּגִזְרוֹת לְהַרְחִיק אֶת הָעָדָם מִן הַעֲבִירָה, כְּגוֹן אֲכִילַת קִדְשִׁים עַד הַשֹּׁמֵר, וְהֵם אָמְרוּ עַד תְּצוֹת, וְקָרִיאַת שְׁמַע דְּעֵרְבִית כְּמוֹ כו':

(9) בא יב, ח-י. וְאָקְלוּ אֶת-הַבְּשָׂר בְּלִילָה הַגָּה צִלִּי-אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל-מַרְרִים יֹאכְלֶהוּ: אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ לֵאמֹר וּבָשָׂל מִבָּשָׂל בְּיָמֵינוּ כִּי אִם-צִלִּי-אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-כַּרְעֵיו וְעַל-קַרְבּוֹ: וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בִּקְרֹת וְהַנִּתְּרָה מִמֶּנּוּ עַד-בִּקְרֹת בָּאֵשׁ תִּשְׁרְפוּ:

(10) מכילתא שם. ראה הערה 4.

(11) רש"י שם ד"ה והנתר ממנו עד בקר. מה פ"ל עד בקר פעם שנייה? לתן בקר על בקר, שֶׁהַבֶּקֶר מִשְׁמַעוּ מִשְׁעַת הַגִּזְרָה הַסְּמָה, וְכֹא הַפְּתוּב לְהַקְדִּים שְׁאִסוּר בְּאֲכִילָה מִעֲלוֹת הַשֶּׁמֶר, זֶהוּ לְפִי מִשְׁמַעוּ. וְעוֹד מְדַרְשׁ אַחֵר, לְמַד שְׂאִינוּ נִשְׂרָף בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא מִפְּתוּרָה, וְכֵן תִּדְרָשׁוּנוּ: וְהַנִּתְּרָה מִמֶּנּוּ בְּבִקְרֹת רֹאשׁוֹן, עַד בִּקְרֹת שְׁנֵי תַעֲמֹד וְתִשְׁרְפוּנוּ (מכילתא):

(12) שו"ע הרב או"ח סימן תע"ז ס"ו. צָרִיךְ לְנַהֵר לְאָכַל הָאֶפִיקוֹמֵן קִדְּם תְּצוֹת לִילָה, כְּמוֹ הַפֶּסַח וְשֵׁלָה הֵיחָד נֶאֱכָל אֶלָּא עַד תְּצוֹת. וְלִכְתְּחִלָּה טוֹב לְהַקְדִּים אֶת עֲצָמוֹ לְגַמֵּר אֶת הַהֶלֶל שְׂאֵסֵר בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן קִדְּם תְּצוֹת:

13* פירוש המשניות להרמב"ם זבחים פרק ט משנה ו. וכולם שפקעו מע"ג המזבח לא יחזיר וכן גחלת כו': וכולן שפקעו פי' כל אברים שזכרנו שאם עלו לא ירדו אם פקעו מעל גבי המזבח לא יחזיר וכן גחלת שפקעה ג"כ לא יחזיר ופי' פקעו עפו כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות הוא עף מן האש כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת ומה שאמר קודם חצות ולא אמר כל הלילה לפי שאמר הכתוב היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואילו אמר כל הלילה לבד היה משמעו עד הבקר ולפי שאמר אח"כ עד הבקר אמרו שהוא רמז להרחקה מן הבקר הוא מה שאמרו עד הבקר תן בוקר לבקרו של לילה ועל כן אמרו עד חצות להרחיק אדם מן העבירה כמו שבארנו בתחלת ברכות:

14 לקוטי שיחות חלק ו עמוד 208 הערה 32. וכמו שפירש רש"י לעיל (בשלח טז, כט) אל יצא איש ממקומו - אלו אלפים אמה ... מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר". ההכרח של רש"י לפרש שם שאל יצא איש ממקומו" בא גם לרמז ענין שמד"ס - ראה לקו"ש חי"ג ע' 6 שוה"ג להערה 38.

שם הערה 33. ונ"ל דרש"י (בפירושו עה"ת) ס"ל (ע"ד דעת הרמב"ם פיהמ"ש כלים פי"ן מי"ב. סהמ"צ שרש ב') דגם דברי סופרים" הם מן התורה, אלא שאין זה עיקר (פשוטו) של מקרא (ועפי"ז יומתק לי רש"י (בשלח שם) מדברי סופרים", אף שבד"ה שלפניו כותב חכמים"). והוא ע"ד שבכ"מ בפרש"י עה"ת שהפירוש ע"פ דרך הפשט אינו מתיישב כ"כ מוסיף רש"י פי" ע"ד הדרש וכו' (היינו שדרש זה ג"כ שייך לאמרו בפשוטו של מקרא, אלא שאינו עיקר הפשט שהביאו לפני זה) - כן הוא ג"כ בנוגע להלכות שבכתוב, שיש בהן שהן עיקרו של (פשוטו של) מקרא ויש שמדברי סופרים שלמדו כן בפ"י ספר התורה הזה.

לקוטי שיחות חלק יג הערה 38. אף שמסיים ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר" הרי מזה שרש"י מביאו שם בפ"י הכתוב (והביאו בפשטות כאן ובפ' תשא. ועוד) מובן שדין תחום שבת ישנו ע"פ פשש"מ * , ומ"ש מדברי סופרים" היינו שאי"ז עיקר פשש"מ, וס"ל דגם דברי

סופרים" הם מן התורה ע"ד שיטת הרמב"ם כו' ראה בכ"ז לקוטי שיחות חלק ו עמוד 208 הערה 32, 33.

* הכרחו של רש"י לפרש כן : אם כוונת הכתוב היא רק על לוקטי המן הו"ל לכתוב א) אל תלקטו ביום השביעי". (ב) בלי נוכח כשאר הפרטים שבכתוב. ומזה ששינה הכתוב מוכח שכוונתו להגיד דין כללי, ולא רק ללוקטי המן.

15 בשלח טז, כט. ראו פ"י יהודה נתן לכם השבת על-פ"ן הוא נתן לכם ביום הששי לקחם יומים שבו איש תחתינו אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי:

רש"י ד"ה אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים אמה של תחום שבת (מכילתא), ולא במפ"ש - שאין תחומין אלא מדברי סופרים - ועקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר:

16 מכילתא. "שבו איש תחתינו!" אלו ארבע אמות. "אל יצא איש ממקומו", אלו אלפים אמה. וכיון ששקעו הדבר הזה, קבלו עליהם ושבתו, שפ"מ: (שמות טז, ל) "וישבתו היום השביעי."

עירובין נא עמוד א. הגי' אלפים אמה היכן פתיבן? דתנא: "שבו איש תחתינו" - אלו ארבע אמות. "אל יצא איש ממקומו" - אלו אלפים אמה.

רש"י ד"ה אלו ד' אמות - ליוצא חוץ לתחום:

תיב"ע. חמון ארום יי' יהב לכוון ית שבתא בגין פן הוא יהיב לכוון ביום שתימא לזם לתרין יומין שרוון גבר באתריה ולא תטלטליון מדעם מרשותא לרשותא בר מארבעה גרמידי ולא יפוק אינש מאתריה לטיילא לבר מתרין אלפין גרמידי ביומא שביעא

18 **סוטה ל עמוד ב.** בו ביום דרש רבי עקיבא וכו'. במאי קא מיפלגי? מר סבר: תחומין דאורייתא, ומר סבר: דרבנן.

שה"ג. שבת פז עמוד ב. תא שמע: "ששי" - ששי בחודש, ששי בשבת, קש"א לרבנן! הא נמי רבי יוסי היא. ששי למאי? רבא אמר: לתנייתו, רב אחא בר יעקב אמר: למסען. וקמ"פ לגי בשבת דמרה. דכתיב: "כאשר צוה ה' אלהיך", ואמר רב יהודה אמר רב: "כאשר צוה" - במרה. מר סבר: אשבת איפקוד, אתחומין לא איפקוד. ומר סבר: אתחומין נמי איפקוד.

רש"י ד"ה וקא מיפלגי - רב אחא ורבא במצות שבת שנאמר להם במרה אם נצטוו על התחומין בו ביום או לא דכתיב בדברות האחרונות שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ש"מ קודם הדברות נצטוו בה: **אתחומין לא איפקוד** - הלכך כשנסעו מרפידים נסעו בשבת שלא הוזהרו לילך יותר מאלפים אמה:

תוס' ד"ה אתחומין לא איפקוד - אין צ"ל דאתיא כר' עקיבא דאמר תחומין דאורייתא דהא משמע לכ"ע דבסיני לכל הפחות איפקוד אתחומין דלאו דוקא נקט תחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן ומר סבר אהוצאה לא איפקוד ומר סבר איפקוד ואע"ג דבפרשת מן כתיב אל יצא איש ממקומו ודרשינן מיניה הוצאה בספ"ק דעירובין (דף יז:): איכא למימר שאחר מתן תורה נאמר אחר שנעשה המשכן [כמן] שאמר הקב"ה להניח צנצנת לפני העדות ומשום דשייכי למילי דמן כתבינהו התם ולמאן דאמר איפקוד אע"פ שבמרה נאמר כתביה התם כדפרישית:

20 פירוש המשניות להרמב"ם כלים פרק יז משנה יב. ולא יטעך אמרו שיעורו מדברי סופרים עם השרש אשר בדינו שכל השיעורים הלכה למשה מסיני לפי שכל מה שלא התבאר בלשון התורה יקרא מדברי סופרים ואע"פ שהדברים הן הלכה למשה מסיני לפי שמאמר מדברי סופרים יכלול שיהיה הדבר דעת סופרים כמו הפירושים וההלכות המקובלות מן משה מסיני או תקון סופרים כמו התקנות והגזרות ושמור כלל זה:

ספר המצות להרמב"ם שורש הב'. כי כל מה שלא שמעו בסיני בבאור הנה הוא מדברי סופרים.

רמב"ן לסה"מ שם. וכן מה שאמר הרב שאפילו דבר שהוא הלכה למשה מסיני נקרא מדברי סופרים כלומר מדרבנן. אינו כן וכבר למדתי בעיקר הראשון שספק הלכה למשה מסיני לחומרא כדברי תורה ולא דנו אותו לקולא כדבר שהוא מדרבנן. וכן נתבאר שם שאינו נעשה זקן ממרא על דבר שעיקרו דברי סופרים ונעשה זקן ממרא על הלכתא אחד עשר ושהלכה זו הוא דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. ואע"פ שאין לו עיקר כלל אלא מהלכה סומכים עליה כדבר המפורש שבתורה.

מרגניתא טבא. שוב מה שהרבה הרמב"ן להביא שהלכה למשה בסיני הוא כדברי תורה ממש, כבר כפלנו הרבה פעמים שזהו ג"כ דעת רבינו הרמב"ם אלא שהלכות למשה מסיני נקראים ד"ס כמ"ש בפ"ז דכלים הנ"ל ואין ראוי להכניסם במנין המצות שאינם אלא קבלת סופרים ואין להם רמז בתורה ואין ראוי להכניס במנין המצות אלא מה שנקרא דבר תורה כאשר נתבאר לעיל באריכות ובראיות מכריחות ע"ש:

רמב"ם הלכות אישות פרק א הלכה ב. וְלִקְוֹתֵינוּ אֵלּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשֵׁל תּוֹרָה הֵם. וּבְאֶחָד מִשְׁלֹשֵׁי דְבָרִים אֵלּוּ הָאִשָּׁה נִקְנְיָתָ. בְּכֶסֶף. אוּ בְשֵׁטֶר. אוּ בְבִיאָה. וּבְשֵׁטֶר מִהַתּוֹרָה. וּבְכֶסֶף מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְלִקְוֹתֵינוּ אֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין קְדוּשֵׁין אוּ אַרְוִסִין בְּכָל מְקוֹם. וְאִשָּׁה שֶׁנִּקְנְיָתָ בְּאֶחָד מִשְׁלֹשֵׁי דְבָרִים אֵלּוּ הִיא הַנִּקְרָאֵת מְקַדְּשֵׁת אוּ מְאָרְסֵת:

מגיד משנה. ומ"ש רבינו שהכסף הוא מדברי סופרים הוא מן השרש השני שהניח הרב בספר המצות שאין הדברים הנדרשים בגזירה שוה או באחת מ"ג מדות נקראים דבר תורה אלא דברי סופרים אא"כ יאמרו בהם בביאור שהם מן התורה.

אנציקלופדי' תלמודית ערך דברי סופרים ס"ב. כל מה שלא התבאר בלשון התורה יקרא מדברי סופרים, כמו ארבע טוטפות בתפילין שהן מדברי סופרים, נהיינו מדרש סופרים והוא עיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ונקרא דברי סופרים, אף על פי שהוא מן התורה... וכן דבר שהוא הלכה למשה מסיני נקרא דברי סופרים.. לפי ש"דברי סופרים" יכלול גם ההלכות המקובלות מן משה מסיני.... יש מן הראשונים שכתבו שאף כל דבר הלמד באחת משלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן והדברים היו כולם נודעים בימי משה, הם דברי סופרים, אלא אם כן בא במפורש בתלמוד שהם דברי תורה... יש מפרשים דבריהם שהלמד באחד מן המידות דינו אינו אלא מדרבנן, ולא מן התורה... אבל רוב המפרשים סוברים שלדברי הכל דין דבר הלמד באחת מן המדות הוא מן התורה.

21 קדושין ל עמוד א. לְפִיכָּה נִקְרָאוּ רְאִשׁוֹנִים "סוֹפְרִים", שֶׁהָיוּ סוֹפְרִים כֹּל הָאוֹתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים:

24 ריטב"א ר"ה טז עמוד א. משום דאע"ג דפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות אינם מן התורה אלא מדרבנן כדפרישנא מ"מ ממה שאמרה זכרון תרועה יש ללמוד שראוי להזכיר פסוקי תרועה ופסוקי זכרון ומלכיות... שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העד הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים.

27 לקוטי שיחות חלק ו עמוד 78. בפשוטו של מקרא יום (כשלא נכתב ביחוד בניגוד ללילה) אין מובנו שולל לילה, כי אם פ' כל המעל"ע, היום והלילה, כמפורש ויהי ערב ויהי בקר יום אחד הששי; וכן נאמר ששת ימים ג' וביום השביעי תשבת, שפירושו, דכל המעל"ע של השבת אסור במלאכה.

שה"ג. פרש"י פסחים ג עמוד א ד"ה זבחים נאכלים ליום אחד - תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום דכתיב בגופיה דקרא לא יניח ממנו עד בוקר הא כל הלילה אוכל וכן פסח לא תותרו ממנו עד בוקר אף כאן לילה אחר הימים הכתובים בה:

פרש"י זבחים נה עמוד א ד"ה ליום ולילה - בתודה כתיב ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר ותניא תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר:

פרש"י ברכות ט עמוד א ד"ה יכול יהא נאכל - כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום א' ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ויקרא ז' ט"ו):

30 חגיגה יח עמוד א. תלמוד לומר: "וביום השביעי עצרת", השביעי עצור בקל מלאכה, ואין ששה ימים עצורין בקל מלאכה. הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך אי זה יום אסור ואי זה יום מותר, אי זה מלאכה אסורה ואי זה מלאכה מותרת.

פרש"י מועד קטן יא עמוד ב ד"ה אלא אפילו - חולו של מועד דאסירא ביה מלאכה מדאורייתא דכתיב (שמות כ"ג:ט"ו) את חג המצות תשמור שבעת ימים לימד על כל החג שהוא אסור:

תוס' חגיגה שם ג"ה חולו של מועד אסור בעשיית מלאכה. לכאורה משמע דמלאכה דמיתסרא ביה מדאורייתא דמפיק ליה מפסוק וכן בפרק ב' דמו"ק (דף

יא: ושם) לא מיבעיא אבל דמדרבנן אלא אפילו חוש"מ דאורייתא וכן פ' התם בקונטרס וקשה לר"ת דא"כ דבר האבד וכמה מלאכות דשרינן התם היכי משתרו וכי היכן מצינו איסור דאורייתא מקצתו אסור ומקצתו מותר ועוד דתנן בפ"ג דמגילה (דף כא.) כל מקום שאין יו"ט ויש מוסף קורין ד' כגון חוש"מ ור"ח אלמא לא מיתסר מלאכה מדקאמר דאין יו"ט ועוד דכ"ל ליה בהדי ר"ח דרבנן כדאמרינן בירושלמי דתענית ובמקום שנהגו הל"ן נשיא דרגילין דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא הוא ועוד מצינו בירושלמי בפרק שני דמו"ק כלום אסור מלאכה אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויהיו יגיעים בתורה והם פוחזין ואוכלין ושותין משמע לישנא דמדרבנן הוא וכן בפ"ב דמו"ק (דף יב:) גבי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד ובעי בגמרא כיון ומת מהו שיקנסו בנו אחריו את"ל צ"מ אוזן הבכור ומת קנסו בנו אחריו התם איסורא דאורייתא משמע דמלאכה במועד הוי דרבנן ומיהו יש לדחות דאמכין מלאכתו במועד קאי דהשתא מיהא ליכא איסורא דאורייתא כיון דדבר האבד הוא מ"מ משמע לפי האמת דלא מיתסר רק מדרבנן וכי קאמר התם בריש פירקא לא מיבעיא אבל דרבנן אלא אפילו חוש"מ דאורייתא כעין דאורייתא קאמר לפי שיש לו סמך [מקרא דאורייתא אבל ימי האבל ליכא אסמכתא אלא] מדברי קבלה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח"י:י) ודקאמר הכא אלא בחוש"מ מי שרי א"כ משמע דאסור מן התורה וי"ל לאו משום דלא משתרי מדאורייתא אלא כיון דאקרא סמכין ליה למיתסר לא מסברא ליה לאוקמי קרא דשרי בהדיא בהכי וכן פירש הריב"ם בשם רבינו יב"א דמלאכה דמועד מדרבנן ולא כפירוש רבינו שמואל שפירש בערבי פסחים (פסחים דף קיח.) גבי כל המבזה את המועדות כגון עושה מלאכה בחוש"מ והא ליתא דמדרבנן הוי וכדפ' והא דאמרינן גבי כותים ותיפוק ליה משום לפני עור לא תתן מכשול במלאכה דחוש"מ משום דסמך פשטא דקרא הוי והוי ליה צדוקין מודין בה:

אנציקלופדי' תלמודית ערך חול המועד ס"ב. אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששת ימים עצורים בכל מלאכה, תלמוד לומר: וביום השביעי - ה יתירה - עצרת, השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששת ימים עצורים בכל מלאכה, הא לא מסרם הכתוב אלא לחכמים לומר לך

איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת.

32 לקח טוב כלל ח. הנה נא שמתי אל לבי לברר אי מצינו איסור דאורייתא מטעם סייג ... כהן גדול שמת לו מת אינו יוצא אחר המטה וברש"י ד"ה אינו יוצא כ' דילמא אי למינגע ... ומבואר בזה דשייך סיג מה"ת בשר ודם שאינו יודע לא עתו ולא רגעיו ולא שעותיו הוא מוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ושעותיו נכנס בו כחוט השערה ומבואר דטעם תוספת שבת הוא משום גזיר' שמא יבוא לעשות מלאכה בשבת ... לא יתייחד אדם עם שתי נשים ובגמ' מ"ט תנא דבי אלי' הואיל ונשים דעתן קלות עליהן (ושתייהן נוחות להתפתות. רש"י) וכו'. ומבואר דאיסור יחוד הוא רק משום סיג וגדר אטו ביאה אף עפ"י שהוא איסור דאורייתא ועשה סיג לדבריו כדרך שעשה הקב"ה סיג לדבריו ואדה"ר עשה סיג לדבריו תורה עשתה סיג לדבריה וכו' ואף נביאים וחכמים כולם עשו סיג לדבריהם.

שה"ג. מגילה בסופו. "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מְצַנֵּן שְׂיֵהִיו קוֹרִין אוֹתָן כֹּל אֶחָד וְאֶחָד בְּזִמְנֹו. תנו רבנן: משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בעניניו של יום. הלכות פסח — בפסח, הלכות עֲצֻרָת — בעֲצֻרָת, הלכות חג — בחג.

רמב"ם ר"ה אבל. מְצַנֵּן עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שְׁנַאֲמַר (ויקרא י"ט) "וְאֶכְלְתִי חֶטְאֵת הַיּוֹם הַזֶּה יִטֵּב בְּעֵינַי ה'". נאין אַבְלוֹת מִן הַתּוֹרָה אֵלָּא בְיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלִבְדָּ שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה יוֹם הַקְּבוּרָה. אֲבָל שְׁאֵר הַשְּׂבָעָה יָמִים אֵינֻ דִין תּוֹרָה. אֵף עַל פִּי שְׁנַאֲמַר בַּתּוֹרָה (בראשית נ"י) "וַיַּעַשׂ לְאַבְיוֹ אֲבָל שְׂבַעַת יָמִים" נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְּחַדְּשָׁה הַלְכָה. וּמִשָּׁה רַבְּנֵי תַקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׂבַעַת יָמֵי אַבְלוֹת וְשְׂבַעַת יָמֵי הַמְּשֻׁמָּה:

34 רמב"ם הלכות שבת פרק כז הלכה א. היצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שְׁנַאֲמַר (שמות טז כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". מקום זה הוא תחום העיר. ולא נתנה תורה שעור לתחום זה אֲבָל חֲכָמִים הִעֲתִיקוּ שֶׁתַּחֲסוּם זֶה הוּא חוּץ לְשָׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִיל כְּנֶגֶד מִתְּנָה יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אָמַר לָהֶם מִשָּׁה רַבְּנֵי לֹא תִצְאוּ חוּץ לְמִתְּנָה. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים שְׁלֹא יִצְא אָדָם חוּץ לְעִיר אֵלָּא עַד אֶלְפִים

אמה אֲבָל חוּץ לְאֶלְפִים אֵמָּה אָסוּר. שְׁאֶלְפִים אֵמָּה הוּא מִגְרֵשׁ הָעִיר:

מזרחי בשלה שם. דרש"י ס"ל סתם תחומי' מד"ס לייש דאלפי' אמה לייש די"ב מיל ודייק לה מההיא דפ' כלל גדול דקאמר דידע לה בשבת במאי מתר' דידע לה בתחומין ואליבא דר' עקיבא דס"ל תחומין דאורייתא.

ספר הזכרון שם. שבו איש תחתיו וכו'. בריתא היא בעירובין בפרק מי שהוציא אוהו, שכל אדם יש לו ד' אמות בכל מקום ואפילו היוצא חוץ לתחום שבת יכול להלך בתוך ד' אמותיו ולטלטל בהן. אל יצא איש ממקומו וכו' ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים. רצה לומר תחומין של אלפים אמה, אבל תחומין של יב מיל דהינו מחנה ישראל לכולי עלמא מדברי תורה ולוקין עליהם. ואומר: ולא במפורש, רצה לומר ולא מהכתוב הזה המפורש, שכל עצמו לא בא אלא על לוקטי המן שלא יצאו ללקוט בשבת. ורז"ל דרשוהו לתחומין על דרך אסמכתא.

35 כי תשא לד, כו. ראשית בפורי' אדמתך תביא בית יתנה אלתיך לא תבשל גדי בחלב אמו:

רש"י ד"ה בחלב אמו. פָּרֵט לְעוֹף שְׂאִין לוֹ חֵלֶב, שְׂאִין אִסוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה אֵלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים (שם):

רמב"ם הלכות ממרים ספ"ב. הואיל וניש לבית דין לגזר ולְאָסֵר דְּבַר הַמִּתֵּר וַיַּעֲמֵד אִסוּרוֹ לְדוֹרוֹת וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהִתֵּיר אִסוּרֵי תּוֹרָה לְפִי שְׂעָה. מהו זה ששהיך תורה (דברים יג א) "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו". שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרע מהן ולקבֵעַ הַדְּבָר לְעוֹלָם בְּדָבָר שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֻתָב בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּה. כִּי צַד. הָרִי כְּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות כג יט) "לא תבשל גדי בחלב אמו". מפי השמועה למדו שְׂנָה הַפְּתוּב אָסֵר לְבַשֵּׁל וּלְאָכַל בְּשֵׁר בְּחֵלֶב. בֵּין בְּשֵׁר בְּהֵמָה בֵּין בְּשֵׁר חֵיָה. אֲבָל בְּשֵׁר הָעוֹף מִתֵּר בְּחֵלֶב מִן הַתּוֹרָה. אִם יָבֹא בֵּית דִין וַיִּתֵּיר בְּשֵׁר חֵיָה בְּחֵלֶב הָרִי זֶה גּוֹרֵעַ. וְאִם יֵאָסֵר בְּשֵׁר הָעוֹף וַיֵּאֱמַר שֶׁהוּא בְּכֻלָּל הַגָּדִי וְהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה הָרִי זֶה מוֹסִיף. אֲבָל אִם אָמַר בְּשֵׁר הָעוֹף מִתֵּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵנֻ נֵאָסֵר אוֹתוֹ וְנִודִיעַ לְעַם שֶׁהוּא גּוֹזְרָה שְׁלֹא יָבֹא מִן הַדְּבָר חוֹבָה וַיֵּאֱמְרוּ הָעוֹף מִתֵּר מִפְּנֵי שְׁלֹא נִתְּפָרֵשׁ כִּד הַחֵיָה מִתֵּרַת שְׁהָרִי לֹא נִתְּפָרֵשׁ. וַיָּבֹא אַחֵר לֹמַר אֵף בְּשֵׁר בְּהֵמָה מִתֵּרַת חוּץ מִן הָעוֹ. וַיָּבֹא אַחֵר

לומר אף בְּשׁוֹר הָעֵז מִתֵּר בְּחֵלֶב פָּרָה אוּ הַכֶּבֶשֶׂה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא אִמּוֹ שֶׁהִיא מִיָּנּוּ. וְיָבוֹא אַחֲרָיִם לִזְמַן אֶחָד אֶתְּרָה אֶתְּרָה בְּחֵלֶב הָעֵז שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ מִתֵּר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא אִמּוֹ. לְפִיכָךְ נֶאֱמַר כָּל בְּשׁוֹר בְּחֵלֶב אֶפְלוֹ בְּשׁוֹר עוֹף. אֵין זֶה מוֹסִיף אֶלָּא עוֹשֶׂה סִיג לַתּוֹרָה. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה:

שה"ג *גו"א כי תשא שם. ומפני שהוקשה לו למה לי לפי זה "בחלב אמו", בשלמא אי דוקא בגדי בחלב אמו איירי הוי שפיר "בחלב אמו", אלא אם תאמר דכל בשר בחלב אסור, מאי "בחלב אמו" שייך בבשר, לכך תירץ "בחלב אמו" הוא דאתא פרט לעוף שאין לו חלב אם. ואף על גב דבפרשת ראה (רש"י דברים יד, כא) פירש דחד "גדי" אתא למעוטי עוף, הכי פירושו, ד"בחלב אמו" דכתיב בכולהו פירושו לא תבשל גדי בחלב, ודווקא אותו שיש לו [חלב] אם, לאפוקי אותו שאין לו חלב אמו, [ו]כיון דצריך למכתב "חלב אמו" צריך למכתב גם כן "גדי", דאי לאו "גדי" איך יכתב 'לא תבשל בשר בחלב אמו', דעל בשר לא שייך בחלב אם, ולפיכך נאמר שם דחדא אתא למעט עופות, דהא בודאי צריך למכתב חד "גדי" אחר שכתב "בחלב אמו" למעט עופות, וצריך למכתב גם כן חד "גדי", ולפיכך אם לא כתב עוד שני פעמים "גדי", חד למעט חיה וחד למעט בהמה טמאה – לא היינו ממעטין מהך "גדי" מידי, דהא חד "גדי" לגופיה הוא דאתא. ואם תאמר, ונמעט עופות מן "גדי" בלבד, דלכתוב 'לא תבשל גדי בחלב' שלש פעמים, ולמה לי למכתב "אמו", יש לומר דהוה אמינא ד"גדי" ממעט כל שאינו וולד רך, כגון פר ואיל שאינו וולד רך, אבל השתא דממעטין "בחלב אמו" דוקא עוף, שוב אין למעט כלל מן "גדי" כל וולד שאינו רך, דהא כיון שצריך למכתב "אמו" להוציא עוף שאין לו חלב אם, כתב רחמנא גם כן "גדי", דלא יתכן למכתב "אמו" בלא "גדי". ואין להקשות דנמעט בשר שור ואיל שאינו וולד רך מ"גדי" השני, דזה אינו, כיון דעל כרחק "גדי בחלב אמו" אתא למעט עופות, מסתבר טפי לאוקמי "גדי" השני והשלישי בדדמי ליה, למעט חיה ובהמה טמאה שאינו מין בהמה כשירה:

לקוטי שיחות חלק ו עמוד עמוד 201 הערה 2. ברא"ם כאן (וכ"ה בש"ח): גם לא בחלב אמו דוקא אלא כל חלב במשמע ואפילו בחלב של עצמו כו". אבל באם כוונת רש"י היא לפרש כאן שבחלב אמו" הוא לאו דוקא, הו"ל

להעתיק גם התיבות בחלב אמו", ומזה ש(לפני פירושו) מעתיק רק לא תבשל גדי" (ואפילו לא וגו' - כבפסוק שלפניו), מוכח שבא לפרש רק התיבות לא תבשל גדי" - ומבאר שבאים לחדש שהאזהרה היא לכל בשר ולא רק לגרי", ורק לאחר שמפרש אזהרה לבשר" מעתיק הוא גם תיבת בחלב" שבפסוק, לפי שהתיבות אזהרה לבשר" בפני עצמם אין להם מובן כי האזהרה היא על בשר בחלב דוקא (ולא על בשר עצמו).

שה"ג **. לקוטי שיחות שם עמוד 150 הערה 39. ברא"ם כאן (וכ"ה בש"ח): גם לא בחלב אמו דוקא אלא כל חלב במשמע ואפילו בחלב של עצמו כו". אבל באם כוונת רש"י היא לפרש כאן שבחלב אמו" הוא לאו דוקא, הו"ל להעתיק גם התיבות בחלב אמו", ומזה ש(לפני פירושו) מעתיק רק לא תבשל גדי" (ואפילו לא וגו' - כבפסוק שלפניו), מוכח שבא לפרש רק התיבות לא תבשל גדי" - ומבאר שבאים לחדש שהאזהרה היא לכל בשר ולא רק לגרי", ורק לאחר שמפרש אזהרה לבשר" מעתיק הוא גם תיבת בחלב" שבפסוק *, לפי שהתיבות אזהרה לבשר" בפני עצמם אין להם מובן כי האזהרה היא על בשר בחלב דוקא (ולא על בשר עצמו).

שם עמוד 202. ראה בסוף.

שם עמוד 207. ראה בסוף.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה ג. אין אסור מן התורה אֶלָּא בְּשׁוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁנֶאֱמַר (שמות כג יט) (שמות לד כו) (דברים יד כא) "לא תבשל גדי בחלב אמו". וגדי הוא כולל נלד השור נלד השׂה נלד העז עד שִׁיפְרֹט וְיֵאמַר גְּדִי עֲזִים וְלֹא נֶאֱמַר גְּדִי בְּחֵלֶב אִמּוֹ אֶלָּא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב בְּהוֹנָה. אֶכְלָל בְּשׁוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה (שְׁבִשְׁלוֹ) בְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה. אוּ בְּשׁוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה (שְׁבִשְׁלוֹ) בְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה מִתֵּר לְבִשְׁל וּמִתֵּרַת בְּהֵנָה וְאֵין חֲזִבִּין עַל אֶכְלִיתוֹ מִשּׁוּם בְּשׁוֹר בְּחֵלֶב:

רשב"ם משפטים שם. לא תבשל גדי בחלב אמו - דרך העזים ללדת שני גדיים יחד. ורגילים היו לשחוט אחד מהם ומתוך שרוב חלב בעזים. כדכתיב: ודי חלב עזים ללחמך וגו', היו רגילים לבשלו בחלב האם ולפי ההווה דבר הכתוב. וגנאי הוא הדבר ובליעה ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים. ודוגמא זו: באותו ואתו בנו ושילוח הקן. ללמדך דרך תרבות צוה הכתוב ולפי שברגל היו

אוכלים בהמות הרבה, הזהיר בפרשת רגלים שלא לבשל ולא לאכול גדי בחלב אמו. והוא הדין לכל בשר בחלב כמו שפירשו רבותינו בשחיטת חולין.

ראב"ע משפטים שם. אמרו חסרי הדעת כי גדי מגזירת מגד. ולא יתכן כי מ"ם מגד שרש והעד הנאמן עם פרי מגדים. כי ככה לא ימצא בלשון הקדש. ועוד מה טעם לא תבשל. ואין כח ביד אדם לבשל המגד. וכתוב ומגד תבואת שמש מה טעם לומר בחלב. ואנה מצאנו כלשון הזה ועוד מה טעם אמו. ואנה נקרא העץ אם המגד. וכל זה חשבו בעבור שמצאנו זאת המצוה עם ראשית בכורי אדמתך. והנה גם היא במקום אחר עם הבשר לא תאכלו כל נבלה. והוא הישר. רק הזכירה עם הבכורים. כי אז ירבו ויגדלו הגדיים. ויש אחר שאמר לא תבשל כמו לא תאחר. שיעמוד עם אמו יותר משבעה ימים ואם כן מה טעם להזכיר המצוה הזאת פעם אחרת. ועוד כי ראייתם בשל הקציר ואיננו רק בשול כי השמש מבשלת כמו האש. וככה הבשילו אשכולותיה. ורבי שלמה אמר כי גדי הוא הקטן הרך וזה השם יאמר לקטן השור והכבש וראייתו גדי עזים כי מה צורך לסמכו. ואיננו כן כי גדי לא יקרא רק שהוא מהעזים ובלשון ערבי הוא גדי ולא יאמר על מין אחר. רק יש הפרש בין גדי ובין גדי עזים. כי גדי גדול מגדי עזים. כי עודנו צריך היותו עם העזים. וככה שעיר ושעיר עזים. וחכמים קבלו שלא יאכל ישראל בשר בחלב. ועתה אפרש. דע כי מנהג התורה לדבר על ההווה. כמו בת היענה. למה שינה הכתוב לומר ככה ותהיה הבת כוללת כל המין. וכזה לא מצאנו. דע כי בשר יענה יבש כעץ ואין המנהג שיאכלנו אדם כי אין בו ליחה ולא יאכל מכל המין. רק הבת כי היא נקבה וקטנה יש בה מעט ליחה ולא כן הזכר הקטן וככה אין אדם אוכל בשר בחלב כי אינו מאכל ערב והבשר לא יתבשל רק בזמן רב. והחלב אינו כן. כי אין המנהג עד היום בארץ ישמעאל שיאכל אדם טלה מבושל בחלב. בעבור שיש בטלה ליחה רבה. וככה בחלב והנה הוא מזיק. על כן לא יאכל. ובעבור כי בשר הגדי אין בו ליחה וכשהוא קטן הוא חם על כן יבשלו הגדי בחלב. ואל תתמה בעבור שלא נהגו אנשי אלה המקומות לאכול גדי עזים. כי כל הרופאים מודים כי אין בשר כמוהו ואפילו לחולים התיירו שיאכלוהו. וכן אוכלים אותו בספרד ואפריקא וארץ ישראל ופרס ובבל. גם ככה היה מנהג הקדמונים. שני גדי עזים טובים ונעשה לפניך גדי עזים. והכהן אוכל

גדי עזים א' לחטאת ובעבור שאין מנהג אדם לאכול בשר חי אסור לבשל הגדי בחלב אמו. ויש אומרים כי אין בשול כי אם באש והלא כתוב ובשל מבושל במים ובדברי הימים ויבשלו בסירות. ואין לנו צורך לבקש מה טעם איסורו כי נעלם מעיני הנבונים. אולי היה כי אכזריות לב הוא לבשל הגדי עם חלב אמו כדרך ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו. גם לא תקח האם על הבנים. ומנהג רוב האדם שאין להם צאן ויקנו החלב בשוק והחלב יהיה מאוסף משיות רבות אולי הקונה הגדי לא ידע אנה אמו והנה אם קנה חלב אולי יש בו מחלב אם הגדי שקנה ויהיה עובר. וכל ספק שהוא מן התורה לחומרא. והנה גם הישמעאלים מודים כי אם יבושל הגדי בחלב אמו שהתולדת שוה אז הוא יותר ערב והכתוב דבר על ההווה. והנה קדמונינו ז"ל החמירו להסיר כל ספק. ואסרו בשר בחלב. והשם שנתן להם חכמ' הוא יתן משכורתם שלמה. ועוד אדבר למה הזכיר הכתוב זאת המצוה פעם שנית גם שלישיית במקום כל אחד מהם:

שם עמוד 206. ראה בסוף.

ג' פעמים, אין פ' משפטים. וואס דארף עס רש"י מפרש זיין דא נאכאמאל?

ב. דערנאך שטעלט זיך רש"י אויף „גדי“ אין איז מפרש: „כל וולד רך במשמע, ואף עגל וכבש. ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים למדת שגדי סתם כל יונקים במשמע“.

איז אין דעם ניט מובן:

א) דעם פירוש און „גדי“ מיינט „כל וולד רך“ אויך עגל וכבש, ווי אויך די רא"י וואס בכמה מקומות דארף דער פסוק אויסטייטשן „גדי עזים“, האט שוין רש"י געזאגט פריער אין פ' משפטים. פארוואס דארף ער עס דא איבער'חזרן נאכאמאל?

ב) אין אונזער פסוק איז רש"י בפ"י רושי מוסיף „אן ענין וואס ער זאגט ניט פריער (אין פ' משפטים): דארט זאגט רש"י „שארין גדי אלא לשון וולד רך“; דאקעגן אין אונזער פסוק איז ער מוסיף דעם ענין „יונקים“, וואס ווייזט אויף אַ גאר יונגן וולד. איז דאך ניט מובן: וויבאלד און אין זיין פירוש בפ' משפטים (וואס איז פאר פ' תשא) שרייבט ער ניט „יונקים“, הייסט עס דאך און יעדער וולד רך, אויך אזא וואס האט שוין אויפגעהערט צו זיגן, ווערט אנגערופן „גדי“. היינט פון וואס נעט איז די רא"י אין אונזער פסוק און דאס מיינט „יונקים“?

(7) שם.

(8) וכ"ה בחולין קיג, ב. אלא שבחולין שם „פרה ורחל“ וברש"י כאן „עגל וכבש“. וראה לעיל ע' 143 הערה 5.

(9) אבל אין להקשות מה שרש"י כאן כותב „בכמה מקומות“ סתם ואינו מפרטם (כבפ' משפטים) — כי סומך עצמו על מה שפירש כבר לפניו בפ' משפטים (וכדרכו של רש"י בכ"מ, שגם כשמפרש (מצד איוה טעם) ענין אחד ב' פעמים — בפעם השני הוא מקצר).

אויך: מאי נפקא מינה (צי רך צי יונק) בכלל און — אין פשוטו של מקרא בפרט?

ג. דערנאך שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „בחלב אמו“ און איז מפ' רש: „פרט לעוף שאין לו חלב אם, שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים“ — און מיט די ווערטער „בחלב אמו“ קומט דער פסוק (ניט צו מבאר זיין אין וועלכן חלב מען טאר ניט קאכן דעם בשר, נאר) צו אפטייטשן וועלכן בשר מ'טאר ניט מבשל זיין בחלב, און דער איסור איז דוקא אויפן בשר פון אזא בעל חי וואס האט חלב-אם [און דעם בשר טאר מען ניט מבשל זיין אין קיין חלב, אויך אין אזא חלב וואס איז ניט חלב אמו¹⁰], אבער ביי בשר עוף, וואס ער האט דאך ניט קיין חלב-אם — גייט ניט און דער איסור „לא תבשל“ מערניט ווי מדברי סופרים.

איז אין דעם ניט מובן: דער פירוש הפשוט פון „לא תבשל גדי בחלב אמו“ איז, און דער צוגעלייגטער ווארט „אמו“ גייט אויף דעם ווארט בחלב אין וועלכן מען טאר ניט קאכן קיין בשר. פארוואס לערנט רש"י און ער קומט גאר צו אפ-טייטשן דעם בשר, אבער ס'איז ניטא קיין אונטערשייד אין וואס פאר א חלב מ'קאכט אים?

די קשיא איז נאך שטארקער: אויך אין פ' משפטים: שטייט „בחלב אמו“, און דארט איז רש"י ניט מפרש „פרט לעוף כו“

[און דארט קען מען גאר ניט זאגן און מיט „בחלב אמו“ מיינט דער פסוק צו ממעט זיין „עוף“ — ווארום די אזוהרה „לא תבשל גדי“ אין פ' משפטים

(10) כדעת ר"י הגלילי בחולין שם, סע"א.

(10) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 42 הערה 35 (באור"א).

אויך כפשוטו — דעם מין פון גדי. איז דאך אבער שווער: ווי קען מען איינלערנען „גדי“ כפשוטו בשעת די אזהרה איז אויף יעדער מין בשר?

אויף דעם איז רש"י מפרש „גדי כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש כו' כל יונקים במשמע“: וויבאלד דער פסוק דאָ רעדט וועגן קאָכן „בחלב אמו“, און דער הווה (שטייגער) צו נוצן „חלב אמו“ איז בעיקר ביים בישול פון „יונקים“ (בשעת מען וויל קאָכן דאָס פלייש פון אַ גאָר יונגער בהמה — אַ זויגלינג — בחלב, איז גאָטירלעך אַז מען זאָל זי קאָכן אין דעם מילך פון איר מוטער און ניט גיין זוכן מילך פון ערגעץ אַנדערש²⁶). אַבער ניט ביים בישול פון פלייש אפילו פון אַ ולד רך וואָס האָט שוין אויפגעהערט צו זיין אַ יונק (ובמילא געפינט ער זיך שוין ניט, בכלל, צו זאָמען מיט „אמו“) — דערפאַר זאָגט דער פסוק דעם לשון „גדי“, וואָס כל יונקים במשמע, ווייל „דיבר“²⁷ הכתוב בהוה²⁸.

ש„גדי“ כאן בא גמ בתור שם המושאל. כי מכיון שכוונת הכתוב היא לחדש „אזהרה לבשר“, מוכרח ש„לא תבשל גדי“ סובל גם הפירוש „לא תבשל בשר“. (ואיז דומה למ"ש לעיל (משפטים כא, כח) וכי יגח שור — כי שם אין סברא לחלק בין שור לשאר בהמה חי' ועוף, משא"כ בנדוד ש„לא תבשל גדי“ שבפ' משפטים הוא רק לגדי והכתוב כאן מחדש „אזהרה לבשר“).

26 ראה עד"ז רשב"ם משפטים כג, יט. פרישה ביו"ד סי' פז סק"ג.

27 שכלל זה בפ' הכתובים כבר הודיעו רש"י כמה פעמים: משפטים כא, כח. כב, יז, כא, ל.

28 ולכן כותב כאן עוה"פ „אף עגל וכבש“ — אף שכתבה כבר בפ' משפטים — כי באם הפירוש „גדי“ הוא רק „גדי עזים“, אין לומר שנקט הכתוב „גדי“ מטעם „דיבר הכתוב בהוה“ — מכיון שגם

גדי, ווייל „גדי“ דאָ — מיינט (ניט חין הגדי, נאָר עס קומט אַלס) שם המושאל אויף „בשר“²², ווייל בשר איז דער „רך“ — בערך די אַנדערע טיילן פון גוף²³.

ס'איז נאָך אַבער שווער, ובפרט — לפי פשוטו של מקרא: פאָרוואָס זאָגט דער פסוק די „אזהרה לבשר“ אין דעם לשון „לא תבשל גדי“, וואָס דער פירוש פון „גדי“ מצ"ע איז דער מין פון „גדי“? מוז מען זאָגן, אַז דער וואָרט „גדי“ דאָ טראָגט אין זיך ביידע ענינים²⁴: אַז מיט אים ווערט געמיינט „דבר רך“ (און דער לשון „גדי“ איז נאָר אַ שם המושל אל)²⁵; און (בעיקר) אַז ער מיינט

22 ועפ"ז אפשר לתרץ (נוסף להנ"ל סעיף ה') מה שרש"י מפרש „אזהרה לבשר“ ולא „אזהרה לחלב“ — כי הפירוש „אזהרה לבשר“ אינו סותר ל„גדי“, מכיון ש„גדי“ כאן הוא (גם) שם המושאל. משא"כ הפירוש „אזהרה לחלב“ סותר ל„בחלב אמו“ (שה' כוונה כפשוטו היא שהאיסור לא תבשל הוא בחלב אמו דוקא — ולא ש„אמו“ בא למעט עוף).

ואף שגם הפירוש „אזהרה לבשר“ מכריח שגם „בחלב אמו“ הוא לאו דוקא — מ"מ, מכיון שלפי הפירוש „אזהרה לבשר“, הי' איסור בחלב שאינו חלב אמו אינו כאיסור מפורש בכתוב (ורק שלומדים זה מ„אזהרה לבשר“) וכנ"ל הערה 20 — אין להקשות על הלשון „בחלב אמו“, שהרי בתיבת אמו מלמדנו פרט לעוף כו'. משא"כ באם נפרש שהכתוב מלמדנו „אזהרה לחלב“ איזה שיהי', הי' היפך פשוטות הלשון „בחלב אמו“.

23 וע"ד מ"ש החינוך מצוה צב — נעתק לעיל ע' 143 שוה"ג להערה 5.

24 ובדוגמת הלשון „לא תבשל“ (שבו נרמז „אזהרה לבשר“ כנ"ל סעיף ד'), שכאן קאי בעיקרו על איסור הגאה; ורק שמרמז גם על ענין הכללי ד„לא תבשל“ הכולל גם אכילה ובישול.

25 וגם לפי המבואר להלן שמ"ש כאן „גדי“ הוא לפי שדיבר הכתוב בהוה, צ"ל

איז בלויז אויף „גדי — ולד רך“, איז פארשטאנדיק וואָס דער איסור „בישול“ (עסן) איז דוקא בחלב אמו: ווייל דער בישול פון אַ יונגן ולד אין זיין מוטערס מילך איז אַן אכזריות.³⁰ בעת עס קומט אָבער צום צווייטן „לא תבשל“ וואו די אזהרת הכתוב איז אויף יעדן בשר — אויך אויף בשר פון אַן עלטערער בהמה, מוז מען דאָך שוין זאָגן אַז דער איסור הבישול פון אַזאַ בשר, איז אין יעדן חלב — היינט פאָרוואָס זאָגט די תורה „בחלב אמו“?

און בנוגע צו „בחלב אמו“ קען מען שוין גיט פאָרענטפערן אַז דער דאָזיקער לשון איז מטעם וואָס „דיבר הכתוב בהוה“³¹: וואָלט דער לשון

(30) כמבואר לעיל ע' 149 ואילך.
(31) לכאורה אפשר לומר שהכלל „דבר הכתוב בהוה“ הוא דוקא כשגם בלאה״כ מוכרח הכתוב להוסיף איזו תיבה [וכמו „וכי יגח שור“ (משפטים כא, כח) שבהכרח לכתוב איזו תיבה אחרי „וכי יגח“, ומכיון שהגניחה מצויה יותר בשור לכן נאמר „וכי יגח שור“], אבל אין שייך שהכתוב יוסיף תיבה מיותרת („אמו“) בכדי לדבר ב„הוה“ — אבל אינו, כי גם ב„ובשר בשדה טריפה“ (שם כב, ל) מפרש רש״י „אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהוה“ — אף שתיבת „שדה“ מיותרת*.

(* ועפ״י חילוק זה מובן מה שהוצרך רש״י לפרש שם „דבר הכתוב בהוה“ (אף שפירש זה כבר ג' פעמים לפניו — וראה — בארוכה — לעיל ע' 130 ואילך), וגם להביא דוגמא מ„אשר לא יהי טהור מקרה לילה“ שבפרשת תצא (כג, יא) — כי מכיון שתיבת „שדה“ מיותרת, הוצרך לחדש שגם בכגון דא ישנו להכלל „דבר הכתוב בהוה“, וכיון שחידוש הוא — מביא הוכחה — „מצאתי לו חבר“ — מ„אשר לא יהי טהור מקרה לילה“ שהתיבות „מקרה לילה“ ג״כ מיותרות אלא שדבר הכתוב בהוה.

און דעריבער איז רש״י מוסיף דאָ דעם ביאור אין ולד רך — „יונקים“³² און באַנוגנט זיך גיט מיט „ולד רך“ (ווי אין פרשת משפטים), ווייל דוקא אין „יונקים“ באַשטייט די גאַנצע הסברה אויפן לשון „גדי“ וואָס שטייט דאָ (אע״פ וואָס דאָ איז מען מרבה — „בשר“ אַלערליי בשר), כנ״ל.

ז. עס בלייבט אָבער אַלץ גיט פאָרשטאנדיק דער סיום הפסוק „בחלב אמו“:

אין פ' משפטים, וואו די אזהרה

בישול כל יונק (גם של עגל וכבש) הוא בחלב אמו.

(29) ואף ש„גדי“ כולל כל ולד רך, גם כשיצא מכלל יונק* (וכדמוכח לכאורה מגדי עזים ששלח יהודא — שלא שלח אמו עמו) — מ״מ, אומר הכתוב „יונקים“ בלשון „גדי“, כי „יונקים“ הרי בודאי עדיין רכים הם ינקראים „גדי“.

יתירה מוז אפשר לומר, ש„רך“ בבעלי חיים** — לפי פירוש רש״י — הוא דוקא כל זמן שהוא יונק

[כי (א) לכאורה נראה זה במוחש. (ב) איזה קצבה וסימן אחר י״ל לדעת שרך הוא (ונפק״מ למקח וממכר). (ג) מובן וגם פשוט שרכות בשר הבע״ח תלוי באיכות המאכלים. (ד) כעין ראוי לדבר ממשׁנ לפניו „רכים גוי עלות“ (וישלח לג, יג)].

אלא שבפ' משפטים — אין זה נוגע לפירוש הכתוב (וכבפנים) ולכן אינו מבאריו שם, משא״כ כאן.

(* באדר״נ נו״ב פמ״ה — הובא בתורה שלימה וירא יח, ז: רך בן שתיים.

(**) משא״כ בבנ״א דנאמר רכים (וישלח לג, יג) — והצעיר בהילדים (יוסף) בן שש (דדוחק לומר דקאי על ילדי עבדי יעקב — שהרי לא הוזכרו כלל בכתוב). וראה ג״כ דברים (כח, נד) ועוד. וי״ל טעם החילוק בזה — כי בבע״ח התואר „רך“ — הוא (בעיקרו) בנוגע לאכילה; ובנב״א — בנוגע לחזק וכיו״ב.